

Голові разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 64.707.082

Національного університету цивільного
захисту України, доктору психологічних
наук, професору

Геннадію ГРИБЕНЮКУ

м. Черкаси, вул. Онопрієнка, 8, 18034

ВІДГУК

офіційного опонента, завідувача кафедри психології факультету економіки,
менеджменту та психології Державного торговельно-економічного університету,
доктора психологічних наук, професора МИРОНЦЯ Сергія Миколайовича на
дисертаційну роботу БУЛАЙТИСА Андрія Віталійовича «Психологічні засади
надійності професійної діяльності піротехніків ДСНС в умовах воєнного стану»,
яка подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 053«Психологія»

Актуальність теми дисертації. В умовах воєнного стану в Україні суттєво зросло навантаження на підрозділи Державної служби України з надзвичайних ситуацій, зокрема на піротехніків, діяльність яких безпосередньо пов'язана з гуманітарним розмінуванням територій, ліквідацією наслідків бойових дій та роботою в середовищі постійної загрози життю. Професійна діяльність піротехніків ДСНС характеризується високим рівнем ризику, необхідністю тривалої концентрації уваги, точності дій, емоційно-вольової стійкості та безпомилкового прийняття рішень у ситуаціях невизначеності та ризику, що актуалізує проблему забезпечення її надійності як ключової умови безпеки й ефективності виконання службових завдань.

Незважаючи на наявність окремих досліджень у галузі психології діяльності в особливих умовах, питання психологічних засад надійності професійної діяльності піротехніків ДСНС в умовах воєнного стану залишається недостатньо вивченим. У наукових працях вітчизняних та закордонних авторів переважно акцентується увага на стресостійкості, психологічних наслідках травматичного досвіду або загальних аспектах професійної діяльності фахівців ризиконебезпечного профілю, тоді як проблема надійності діяльності як інтегративного психологічного феномену, пов'язаного з безпомилковістю, стабільністю та функціональною ефективністю дій піротехніка, потребує цілісного теоретико-емпіричного осмислення.

Особливої значущості ця проблема набуває в контексті практичних етапів гуманітарного розмінування, на кожному з яких змінюються умови діяльності, рівень професійного ризику та психологічні вимоги до фахівця-сапера. Воєнний стан посилює дію стрес-факторів, пов'язаних із прямою загрозою життю, повторними обстрілами, дефіцитом часу та ресурсів, що може призводити до зростання кількості помилкових дій і зниження надійності професійної діяльності за відсутності цілеспрямованого психологічного забезпечення.

У зв'язку з цим наукове обґрунтування психологічних засад надійності професійної діяльності піротехніків ДСНС, визначення її структурних компонентів, психологічних чинників і показників, а також розроблення та апробація програми її підвищення є актуальним науково-практичним завданням. Розв'язання цього завдання має важливе значення як для розвитку психології діяльності в особливих умовах, так і для вдосконалення системи психологічного супроводу та забезпечення безпеки професійної діяльності піротехніків ДСНС в умовах воєнного стану та післявоєнний період.

Тому на наше переконання обрана тема дослідження Булайтіса А.В. «Психологічні засади надійності професійної діяльності піротехніків ДСНС в умовах воєнного стану», є своєчасною та актуальною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Національного університету цивільного захисту України в межах науково-дослідної теми «Психологічні аспекти самовдосконалення та саморозвитку фахівців екстремального профілю діяльності», (№ ДР 0121U000009) та пов'язане з реалізацією постанови КМУ від 10 листопада 2021 року №1207 «Про утворення Національного органу з питань протимінної діяльності» та наказу Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 9 січня 2023 року №9/3/5 «Про затвердження Порядку здійснення координації діяльності центру протимінної діяльності, центру гуманітарного розмінування та центру соціально-гуманітарного реагування секретаріатом Національного органу з питань протимінної діяльності».

Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Національного університету цивільного захисту України (протокол № 1 від 26 вересня 2025 року).

Мета дослідження – на основі теоретико-методологічного аналізу проблеми надійності в сучасній психологічній науці та комплексного аналізу специфіки професійної діяльності піротехніків ДСНС в умовах воєнного стану здійснити емпіричне вивчення психологічних засад надійності виконання ними професійних

завдань на всіх етапах гуманітарного розмінування та запропонувати шляхи її оптимізації.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що *вперше* у вітчизняній психологічній науці:

- проведено комплексний аналіз феномену надійності професійної діяльності піротехніка ДСНС в аспекті психологічного аналізу практичних етапів її виконання;

- запропоновано алгоритм піротехнічної діяльності як структуровано впорядковану систему послідовних етапів професійної діяльності піротехніка з оцінкою можливих помилок на кожному з них;

- розроблено структурно-функціональну модель надійності професійної діяльності фахівців піротехнічних підрозділів ДСНС в умовах воєнного стану.

уточнено: соціально-психологічні детермінанти помилок як індикаторів надійності професійної діяльності піротехніків в умовах воєнного стану;

набули подальшого розвитку:

- сучасні підходи в межах психологічного супроводу професійної діяльності фахівців піротехнічних підрозділів ДСНС в умовах воєнного стану;

- уявлення про структуру надійності професійної діяльності фахівця-піротехніка.

Оформлення дисертації. Мова та стиль подачі отриманих результатів дисертаційного дослідження відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом МОН України № 40 від 12.01.2017 р.

Робота виконана з дотриманням правил академічної доброчесності. Усі публікації автора пройшли відповідне рецензування. Посилання на публікації інших авторів та власні праці автора мають коректні посилання відповідно до вимог ДСТУ 8302:2015.

Структура і обсяг дисертації. Дисертаційна робота загальним обсягом 274 сторінок складається з анотації, змісту, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел зі 176 найменувань, додатків, містить 9 рисунків та 40 таблиць.

Аналіз змісту дисертаційної роботи

Вступ відображає теоретичне та практичне значення роботи, основний внесок здобувача, відомості про публікації та апробацію дисертаційного дослідження.

У першому розділі «Теоретико-методологічний аналіз феномену надійності суб'єкта діяльності в сучасній психологічній науці» здійснено аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових підходів до розуміння надійності професійної діяльності,

уточнено зміст поняття «надійність» та обґрунтовано його міждисциплінарний характер. Теоретичне розмежування понять «надійність» і «безпомилковість» є методологічно виваженим і свідчить про критичне ставлення здобувача до існуючих підходів, а також про розуміння ролі помилки як індикатора порушення надійності, а не як самостійного критерію оцінювання діяльності. Запропонована структурно-функціональна модель надійності професійної діяльності фахівця піротехнічного підрозділу ДСНС охоплює мотиваційно-ціннісну, функціональну, когнітивну, емоційно-вольову та соціальну складові. Зазначені компоненти логічно пов'язані зі специфікою діяльності піротехніків і етапами гуманітарного розмінування, що підвищує прикладну цінність отриманих теоретичних узагальнень.

У другому розділі *«Організація роботи та методи дослідження психологічних засад надійності професійної діяльності піротехніків ДСНС»* описано архітектуру дослідження, характеристику вибірки та психодіагностичний інструментарій. Загальна кількість вибірки склала 374 особи, що становить приблизно 20 % від загальної кількості піротехніків ДСНС станом на 2025 рік. Особливої уваги заслуговує розробка авторської анкети з трирівневою процедурою оцінювання надійності, яка поєднує самооцінку, взаємооцінку від побратима та експертну оцінку керівника. Такий підхід дозволяє мінімізувати суб'єктивні викривлення та забезпечує комплексне бачення досліджуваного феномену. Обґрунтування добору психодіагностичних методик здійснено шляхом співвіднесення етапів гуманітарного розмінування з професійно важливими якостями та відповідними видами надійності. Додаткове залучення експертного оцінювання посилює методичну обґрунтованість такого підходу. Використання сучасних методів математично-статистичної обробки з урахуванням розміру ефекту свідчить про достатній рівень статистичної обізнаності автора.

У третьому розділі *«Психологічні засади надійності професійної діяльності фахівців піротехнічних підрозділів ДСНС на різних етапах гуманітарного розмінування»* автором встановлено провідні стрес-фактори професійної діяльності піротехніків в умовах воєнного стану. Аналіз міжгрупових відмінностей є ґрунтовним і свідчить про те, що надійність професійної діяльності значною мірою детермінується когнітивними та соціальними характеристиками, а не лише емоційними показниками. Важливим науковим результатом є висновок про визначальну роль копінг-поведінки та регуляторних процесів саморегуляції у структурі емоційно-вольової надійності, що уточнює традиційні уявлення про значення тривожності в екстремальних видах діяльності. Обґрунтування диференційної ролі точності просторових дій і фізіологічних резервів у межах функціональної надійності є логічним і підтвердженим емпірично.

Окремо слід відзначити розробку та апробацію програми соціально-психологічного тренінгу, подану в третьому розділі. Програма має чітку структурну логіку, модульну побудову та спрямованість на розвиток ключових компонентів надійності професійної діяльності. Наведені результати експериментальної перевірки її ефективності є статистично обґрунтованими та свідчать про позитивний вплив тренінгу як на емоційний стан, так і на функціональні показники діяльності піротехніків. Зниження тривожності, агресивності, почуття провини та покращення показників функціональної надійності підтверджують практичну значущість запропонованого психологічного впливу. Ефективність програми підтверджено експериментально. Після тренінгу зафіксовано статистично значуще зниження тривожності (критерій Мак-Немара – Боукера: $\chi^2 = 15,9$; $df = 7$; $p < 0,05$) та достовірне покращення функціональної надійності, що проявилось у зменшенні середньої похибки лінійного окоміру ($t = 4,16$; $p < 0,001$; $d = 0,38$; $CLES = 60,50$).

Одночасно виявлено виражене зниження емоційно-деструктивних проявів: почуття провини ($t = 8,61$; $p < 0,001$; $d = -0,78$; $CLES = 70,90$) та індексу агресивності за методикою Басса–Даркі ($t = 7,97$; $p < 0,001$; $d = -0,72$; $CLES = 69,50$), що також свідчить про ефективність соціально-психологічного тренінгу.

Висновки цілком відповідають сформульованим завданням дослідження та є стислим висвітленням одержаних здобувачем результатів.

Практичне значення отриманих результатів полягає у використанні отриманих даних у системі психологічного супроводу фахівців піротехнічних підрозділів зокрема та персоналу ДСНС взагалі при виконанні професійних завдань в умовах воєнного стану. Урахування отриманих даних щодо професійно-важливих якостей піротехніків, що забезпечують їх надійність, дозволить удосконалити наявну систему професійно-психологічного відбору до лав ДСНС. Представлена структурно-функціональна модель надійності професійної діяльності піротехніка створює науково обґрунтовані передумови для вдосконалення системи психологічного забезпечення всіх етапів виконання професійних завдань в межах гуманітарного розмінування. Модель забезпечує чітке визначення та систематизацію вимог до професійно важливих якостей фахівців-піротехніків, які є критично необхідними для забезпечення стабільної, безпомилкової та безпечної діяльності під час реалізації заходів гуманітарного розмінування в умовах воєнного стану. Розроблений соціально-психологічний тренінг дозволить оптимізувати систему психологічних інтервенцій шляхом цілеспрямованого та диференційованого впливу на окремі професійно важливі якості піротехніка, від яких залежатиме безпомилкове виконання професійних завдань в умовах воєнного стану.

Результати дослідження були впроваджені в практичну діяльність Міжрегіонального центру гуманітарного розмінування та швидкого реагування ДСНС України (акт впровадження від 15 жовтня 2025 р.), а також у навчальний процес здобувачів вищої освіти зі спеціальностей «Цивільний захист» Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (акт впровадження від 22 жовтня 2025 р.) та «Психологія» Національного університету цивільного захисту України (акт впровадження від 25 листопада 2025 р.).

Публікації. Основні результати дослідження викладено у 15 наукових працях, із них чотири статті опубліковано в наукових фахових виданнях із психологічних наук, 11 – тези конференцій.

Дискусійні положення та зауваження

1. У першому розділі «Таблиця 1.2 – Алгоритм піротехнічної діяльності» є переважана за обсягом, займає декілька сторінок і не має структурних розривів, що ускладнює її сприйняття. Доцільним було б оптимізувати подання матеріалу шляхом поділу таблиці на логічні частини або винесення частини даних у додатки.

2. У другому розділі при описі трирівневої оцінки інтегрального показника надійності професійної діяльності піротехніка ДСНС не в повному обсязі обґрунтовано підвищену вагу оцінки безпосереднього керівника (0,40). Доцільним є додаткове пояснення критеріїв і логіки надання саме цій оцінці найвищої ваги у структурі інтегрального показника.

3. У третьому розділі при порівнянні незалежних вибірок піротехніків з різним рівнем надійності професійної діяльності за показниками тривожності, індексу Руф'є та сили нервової системи застосовувався ф-критерій Фішера. З огляду на обсяг вибірки, доцільніше могло б бути використання критерію χ^2 Пірсона, що потребує додаткового методичного обґрунтування вибору статистичного підходу.

4. У третьому розділі при демонстрації ефективності програми соціально-психологічного тренінгу, окрім розміру ефекту, використовувався показник Common Language Effect Size (CLES) для порівняння результатів до та після впровадження програми. Водночас показник CLES не використовувався при порівнянні груп піротехніків з різним рівнем надійності професійної діяльності, хоча його застосування могло б бути методично доречним. Розширення статистичного аналізу за рахунок цього показника потенційно посилило б інформативність і цілісність інтерпретації отриманих результатів.

5. У списку використаних джерел окремі інформаційні матеріали могли б бути оптимізовані шляхом скорочення їх кількості або заміни на більш якісні та

релевантні наукові публікації. Таке уточнення джерельної бази сприяло б підвищенню теоретичної вагомості дослідження.

Однак зазначені зауваження та побажання не зменшують загального позитивного враження від дисертаційної роботи, не знижують наукової цінності викладених у ній наукових результатів, здебільшого мають рекомендаційний характер та загалом не впливають на високу оцінку теоретико-емпіричного дослідження.

ВИСНОВОК:

Дисертаційна робота БУЛАЙТИСА Андрія Віталійовича «Психологічні засади надійності професійної діяльності піротехніків ДСНС в умовах воєнного стану» є завершеною науковою працею, у якій розв'язано актуальне та важливе наукове завдання у галузі психології. Дисертаційна робота відповідає вимогам наказу МОН України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій», Постанові КМУ від 12.01.2022 № 44 «Про затвердження порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія».

Офіційний опонент:

**Завідувач кафедри психології факультету економіки,
менеджменту та психології Державного
торговельно-економічного університету,
доктор психологічних наук, професор**

Сергій МИРОНЕЦЬ

Підпис Миронець С. засвідчую
Начальник відділу кадрів
І. Шевченко